

John Kenneth Galbraith, *KAPITALIZAM: KONCEPCIJA PROTUTEŽNE MOĆI*

(s engleskog prevela Ljiljana Šćurić) Zagreb:
Golden marketing-Tehnička knjiga, 2008.,
197 str.

Američki kapitalizam, djelo svjetski poznatog ekonomista Johna Kennetha Galbraitha, vrlo detaljno prikazuje stanje američkog gospodarstva tijekom 20. st., sa svim njegovim pozitivnim i negativnim aspektima, načinom funkcioniranja, ulogom države u gospodarstvu, i svim procesima i zbivanjima, koji su na bilo koji način povezani s osnovnim problemom; razlog postojanosti i održanja kapitalizma kao gospodarskog sustava u američkom društvu.

Knjiga ima 197 stranica, te je podijeljena u četrnaest poglavlja u kojima autor obrađuje različite sfere i probleme vezane uz temu. Na početku nalazimo *Uvod* (7-8), u kojem nam Galbraith donosi neke osnovne naznake teme, te razloge zbog čega nije unosio promjene i preinake od prvotnog izdanja knjige (prvo izdanje 1952. godine), iako su se otada, kako i sam kaže, dogodile velike promjene na tom području.

U prvom poglavlju *Nesigurnost iluzije* (11-17), autor se osvrće na stanje gospodarstva u poslijeratnim godinama (nakon Drugog svjetskog rata), kada su u američkom društvu vladali nesigurnost i strah, koji je najčešće bio izazvan postupcima onih na vlasti. Iako je, kao što i sam Galbraith naglašava, gospodarstvo SAD-a tada djelovalo vrlo uspješno (neograničena sloboda, nezamjetno siromaštvo...), vladao je pesimizam, a i nazirale su se određene karakteristike socijalizma, što je dovelo do prividne bitke dvaju gospodarskih poredaka. Neprestan osjećaj straha od krize u gospodarstvu, a i podijeljenost političkih struja (ljevice, konzervativaca, republikanaca...), doveli su do različitih interpretacija američkog kapitalizma i njegove

učinkovitosti tih godina, kao i do predviđanja njegovih mnogobrojnih negativnih posljedica do kojih nikada nije ni došlo.

U drugom poglavlju *Temelji vjere* (21-30), razrađuje se teorija kapitalizma, razmatraju se preduvjeti potrebni za uspostavu i održavanje takvog gospodarskog sustava, gdje je posebna pažnja posvećena konkurenciji i njezinoj važnosti. Prema tome je i stvoren određen konkurencijski model, za koji Galbraith smatra da je neostvariv u realnosti, ali je određen cilj kojem država treba težiti i prilagođavati se.

U trećem poglavlju *Problem moći* (33-38), izlaže se zanimljiva predodžba moći u američkom društvu, jer, kao što sam autor smatra, iako se sam termin moći izbjegava i pokušava suzbiti u društvu, on je sveprisutan i cijeni se u vidu ugleda u poslovnom svijetu. Prednost konkurencijskog modela upravo je u tome što omogućava taj ugled, ali s druge strane suzbija privatnu ekonomsku moć i njezinu zloupotrebu te uskraćuje moć državi i njezino uplitanje u gospodarske odnose, jer ono nije potrebno.

U četvrtom poglavlju *Napuštanje modela* (41-53), autor se osvrće na neke mane i slabe točke konkurencijskog modela, borbu između raznih tvrtki i poduzeća, problem ravnoteže, te na temelju svojih istraživanja, ali i rezultatima svojih prethodnika koji su se također bavili ovom temom, zaključuje da ustvari manjina velikih korporacija pokriva većinu gospodarske aktivnosti, gdje te velike korporacije manipuliraju i izravno utječu na cijenu, potražnju i samu ravnotežu. No, upravo na toj međusobnoj borbi i konkurenciji počiva cijeli ekonomski sustav. Galbraith nameće i pitanje same društvene učinkovitosti kapitalizma.

Peto poglavlje *Čudovište gospodarske moći* (57-65), poglavito obrađuje problematiku moći i monopola, samu borbu protiv pojave privatne ekonomske moći, te istog monopla, koji se paralelno pojavljuje. Autor se dotiče i problema međuovisnosti tvrtki, a ostatak poglavlja posvetio je političkim sferama u gospodarstvu, gdje temeljito razmatra postupke vladajućih (ljevičarsku politiku, antitrustovske zakone, kaznene postupke protiv tvrtki u određenim situacijama...), prvenstveno se bazirajući na samu učinkovitost antitrustovskih zakona.

U šestom poglavlju *Psihoza privredne krize* (69-83), Galbraith se bavi jednim od najvećih problema američke povijesti: Velikom gospodarskom krizom, koja je dovela u pitanje opstanak cijelog gospodarskog sustava, ali i društvenog uređenja Sjedinjenih Država uopće. Prvotna optimistična vjerovanja u samorješavanje nastalih problema uskoro su prerasla u strah koji je zavladao američkim društvom, ne samo u prvoj polovici 20. st., već i u narednim poslijeratnim godinama te je desetogodišnja kriza korjenito izmijenila gotovo sve sfere i način života dotada. U ostatku poglavlja obrađena su stajališta nastala tijekom krize, među kojima se po svojoj važnosti

ističe keynesijanski sustav. John Maynard Keynes bio je, barem po autorovom viđenju, osoba s najutjecajnijim idejama u prvoj polovici 20. st., koji je u djelu *Opća teorija*, iznio brojne teorije i mogućnosti oporavka gospodarstva, prihvaćanje inflacije i nezaposlenosti kao sastavnim dijelom gospodarstva, te tako utjecao na odnos države i gospodarstva. Keynesijanski sustav, koji je isprva bio neprihvaćen, nastao je prvenstveno u uskoj povezanosti s krizom, ali njegove posljedice i utjecaj su odredili daljnji smjer razvoja gospodarstva u SAD-u.

U sedmom poglavlju *Ekonomija tehničkog razvoja* (87-94), autor se prvo osvrće na stanje nakon Drugog svjetskog rata, kada je gospodarski sustav funkcionirao i donosio goleme prihode SAD-u. Kao što i sam Galbraith smatra, mnoge loše strane konkurencijskog modela nisu uništile gospodarstvo i društvo, što ga je prvenstveno potaklo na istraživanje koje su okolnosti ipak spriječile moguće propadanje. Nadalje se u ostatku poglavlja bavi razvojem tehnike, inovacija i tehničkim napretkom, koji su nužni u gospodarstvu kako ono ne bi nazadovalo, a ujedno su i usko povezani s monopolom. Navode se i neki konkretni primjeri tehnički nenaprednih gospodarskih grana, kao suprotnost onima koje to jesu.

U osmom poglavlju *Neprilična ekonomija obilja* (97-105), dotiče se vrlo delikatne teme, ne samo u američkom društvu, već i u cijelom svijetu, a odnosi se na bogatstvo i obilje SAD-a kao nacije. S obzirom na obilje, gospodarstvo je vrlo rastrošno, a posljedično s time novac se uvelike ulaže i u reklamnu industriju, koja je potrebna, ali i moguća. Galbraith pokušava uočiti narav i ponašanje kupaca, koji su pod utjecajem masovnih medija, kao i tvrtki koje se reklamiraju te činjenicu da je cjelokupni proces potreban kako bi porasla potražnja na tržištu, a kupci bili zadovoljeni. Iako bogata zemlja, koja je daleko prerasla siromaštvo, autor ističe i činjenicu da u SAD-u živi mnogo siromašnih i nezaposlenih ljudi. Dotiče se i stereotipa o upravljanju gospodarstvom, utjecaju državnih odluka na gospodarstvo, a iznosi i razlike i sličnosti gospodarskog sustava s onima na Zapadu.

Deveto poglavlje *Teorija kompenzirajućih moći* (109-127), kao što i sam naslov poglavlja govori, sve do najsitnijih detalja analizira postupni nestanak konkurencije, kao jedinog regulativnog mehanizma gospodarstva dotada, i pojavu kompenzirajuće moći. Autor se opširno bavi samom teorijom kompenzacije moći, njezinom primjenom, posljedicama, nastankom radničkih sindikata, primjerima ograničavanja njenog funkcioniranja u gospodarskom sustavu itd. Potkraj poglavlja letimično se dotiče uloge države u funkcioniranju kompenzirajuće moći, stoga sljedeće poglavlje *Kompenzirajuća moć i država* (131-143), obrađuje cjelokupnu problematiku povezanosti države s moći, pri čemu se autor prvenstveno bazirao na problem razlikovanja izvorne tržišne moći, i spomenute, kao i problem česte neopravdane primjene antitrustovskih zakona, te problemima s

kojima se sama država suočava pri donošenju nekih gospodarskih odluka.

U jedanaestom poglavlju *Primjer poljoprivrede* (147-154), razloženi su problem i razlozi dugotrajnog procesa i nastojanja poljoprivrednika za stjecanjem kompenzirajuće moći. Povijest ovog problema počinje još od samih početaka naseljavanja u Novi svijet, stoga autor u ovom poglavlju, slijedeći određeni historijski tok, razmatra probleme i prepreke na koje su naišli poljoprivrednici, pojavu zadruga koje postaju važan čimbenik u stjecanju određene moći, brojne pokrete i pobune, te nalazimo i analizu zakona i ustupaka koje je država donosila, kako bi umanjila postojeći problem.

U dvanaestom poglavlju *Uloga decentraliziranog odlučivanja* (157-164), Galbraith se dotiče uloge države u privatnim gospodarskim sferama tj., u kolikoj mjeri je nužno državno uplitanje u privatnom poslovnom odlučivanju, jer, kao što je utvrđeno u prethodnim poglavljima, kompenzirajuća moć usko je povezana s državnim odlukama, te se povlači zaključak da nije moguće isključiti svako djelovanje države u privatnom odlučivanju. Autor iznosi i neke od stavova konzervativaca i ljevičara, te koliko je država uopće spremna poduzimati neki rizik u takvim gospodarskim procesima. U zadnja dva poglavlja *Uloga centraliziranog odlučivanja* (167-173) i *Problem ograničavanja* (177-187), dobivamo sliku odnosa države i gospodarstva, gdje sagledavamo ulogu države u općem funkcioniranju cjelokupnog gospodarstva, njegovoj stabilnosti i održanju uopće. Autor se ponovo vraća na već spomenutog Keynesa i njegov sustav, s time i na promjene koje su se dogodile u gospodarstvu od vremena krize. Osvrće se i na ekstremne situacije, kada se gospodarstvo suočava sa viškom proizvodnje ili sa prevelikom potražnjom, što povlači razmatranje problema ograničavanja potražnje i potrebu za pronalaskom rješenja koje će ponovo uspostaviti gospodarsku ravnotežu. Autor objašnjava i problem booma, koji je u vrijeme pisanja ove knjige problem za koji država još uvijek nije našla neko određeno i sigurno rješenje.

Na kraju knjige nalazi se *Pogovor* (189-193), koji je napisao Uroš Dujšin. On nam ukratko donosi određene crtice iz autorova života i stvaranja te o samim djelima i njihovoj važnosti na području ekonomije i poduzetničke povijesti. Knjiga sadrži i kratko *Kazalo* (195-197). Djelo je stilski vrlo dobro napisano, razumljivo, opširno i detaljno, te donekle objektivno, jer se pri njegovom čitanju jasno zamjećuju autorova stajališta i mišljenja, ali zbog jednostavnog stila kojim je pisano pristupačno je, ne samo ekonomistima, politolozima i drugim stručnjacima, već i široj javnosti.

— **Kristina Frančina** [povijest]

Pro Tempore

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 8/9, 2010.-2011.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VII, broj 8-9, 2010-2011.

Glavni i odgovorni urednik
Filip Šimetin Šegvić

Počasni urednik
André Burguière

Uredništvo
Tomislav Brandolica, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Filip Šimetin Šegvić,
Nikolina Šimetin Šegvić, Stefan
Treskanica

Urednici pripravnici
Marta Fiolić, Kristina Frančina, Sanda
Vučićić

Redakcija
Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Nikolina Šimetin Šegvić,
Filip Šimetin Šegvić, Stefan Treskanica,
Sanda Vučićić

Tajnica uredništva
Martina Borovčak

Recenzenti
dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Ivan Botica
Miodrag Gladović, d.i.e.
dr. sc. Borislav Grgin
dr. sc. Mirjana Gross
dr. sc. Željko Holjevac
dr. sc. Nenad Ivić
Branimir Janković, prof.
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Isao Koshimura
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Radivoj Radić
Danijel Rafaelić, prof.
dr. sc. Drago Roksandić
dr. sc. Relja Seferović
dr. sc. Boris Senker
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan

Lektura i korektura
Marta Fiolić
Ana Jambrišak
Vedrana Janković
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić
Tajana Vlasisavljević

Dizajn i priprema za tisak
Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevodni s engleskog jezika
Tomislav Brandolica
Jelena Krilanović
Tina Kužić, prof.
Marko Lovrić
Marija Marčetić
Judita Mustapić
Andrea Pečnik
Marko Pojatina
Prijevodi s njemačkog jezika
Sara Katanec
Mirela Landsman Vinković
Azra Plićanić Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić
Prijevodi s francuskog jezika
Marta Fiolić
Tea Šimičić
Marina Šegvić, prof.
Mihaela Vekarić
Prijevodi sa slovenskog i srpskog jezika
Krešimir Matešić
Prijevodi s talijanskog jezika
Marina Šegvić, prof.

Izdavač
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb

Tisak
ZT ZAGRAF

Naklada
Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo stavove
autora i ne predstavljaju nužno stavove
i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
DTM GRUPA d.o.o.,
NARCOR d.o.o.,
TRANSPORTI KRAJAN d.o.o.,
HEMA d.o.o.,
KEMOKOP d.o.o.,
EUROGRAF d.o.o.,
Privatne donacije: S. S., M. F., prof.
dr. Drago Roksandić, Marko Lovrić,
Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin
Šegvić, Tomislav Brandolica.

Redakcija časopisa Pro tempore svim
se donatorima iskreno zahvaljuje na
financijskoj podršci!
Redakcija se također posebno
zahvaljuje gospodinu Zlatku Ožboltu,
dia na trudu i pomoći. Zahvaljujući
njemu, put do izdavanja ovog broja
bio je mnogo lakši. Gospodinu Zoranu
Ivankoviću isto tako dugujemo veliku
zahvalu što nam je izašao u susret
prilikom tiskanja časopisa.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:
pt.redakcija@gmail.com
phillip.simetinsegvic@gmail.com